

אין לקחי מלחמה אינסטנט

יש חשיבות גדולה ללמידה תוך כדי הלחימה שעליה כתב ד"ר גיל-עד אריאלי בהקשר של "עופרת יצוקה" (מערכות 425). אולם אסור שהלמידה הזאת תבוא במקום הפקת לקחים מסודרת לאחר כל מלחמה

אני מודאג מכך שבצה"ל, בזרוע היבשה, יתחילו להאמין שהם נותנים בכך מענה ראוי לצורך החשוב להפיק את לקחי המלחמה במובן היותר מעמיק ולאורך זמן. למידה תוך כדי לחימה, עם כל חשיבותה, אסור שתיצור בצבא הרגשה או אשליה ש"עשינו את שלנו בנושא הלקחים". עם כל הכבוד למנגנונים שהוקמו במצ"י (המתוארים היטב במאמר), לקחים צבאיים לא מפיקים "מהיום למחר". הצבא איננו פטור מלקיים אחרי תום הלחימה תהליך סדור "קלסי" של הפקת לקחים. בשקט, ביישוב הדעת, ללא לחץ של זמן ובהשתתפותם של מיטב המוחות. המשמעות היא קודם כול קיום תחקור יסודי וחסר פניות, סינון הממצאים וניתוחם בראייה רחבה, זרועית ורב-זרועית (ולא ברמת האוגדה או החיל). יש לזהות את הפרטים המובילים ללקח חדש, משמעותי, ולנפות בקפדנות את כל ה"סיפורים" הלוקליים, הצרים, שמקומם אולי בחבורות של "מורשת קרב" אך לא בתשתית ללקחים. רק אחרי כל זה ניתן לעבד את הלקח, לזקק את המחשבה ולהציע דרכים לתיקונים, לשינויים ולחידושים אם בתו"ל, אם בארגון ואם באמל"ח. לאחר מכן נדרשים אישור של הדרג הבכיר ופקודות מוסמכות להטמעת הלקח בגייסות, פקודות המחייבות מעקב קפדני אחרי ביצוען. אי-הקפדה כזאת בעבר גרמה לא פעם להתמוססות של לקחים חשובים בצה"ל - לקחים שמעולם לא יושמו. התהליך שאני מתאר מחייב להשקיע זמן של חודשים ואף יותר. יש לשתף בו אנשים רבי ניסיון, בעלי יכולת ניתוח, חשיבה עצמאית ומקורית וכושר ניסוח - אנשים שבאותה התקופה יהיו פנויים מכל מטלה אחרת ויקדישו את מיטב זמנם לתהליך הפקת הלקחים. אם צה"ל יסתפק בהישגי "הלמידה תוך כדי הלחימה", יתהדר בהם ויטפח לעצמו על השכם, בלי שימשיך בשלב הבא, שרק הוא נחשב לשלב הפקת הלקחים, אם כך יקרה - יצא שכרנו בהפסדנו.

קראתי בעיון את מאמרו של ד"ר גיל-עד אריאלי שכותרתו "הלמידה תוך כדי הלחימה בעופרת יצוקה". תוכנו של המאמר גרם לי לשמחה אולם גם לדאגה. לפני שאסביר את דבריי אלה אביא תזכורת חשובה לעניין הזה. בשנים 1998-1999 השתתפתי בעריכת מחקר היסטורי מקיף שעסק בהפקת לקחי מלחמה בצה"ל בתחום לוחמת היבשה. חקרנו שלוש מלחמות: ששת הימים, יום הכיפורים ושל"ג. כמו כן בדקנו אם וכיצד יושמו לקחים בפועל ביחידות הצבא. הממצאים, המסקנות וההמלצות של המחקר פורסמו בתוך צה"ל במסמך מסווג בשנת 2000. הם חשפו כשל חמור, חוזר ונשנה, בתהליכי הפקת הלקחים וליקויים ביישומם ובהטמעתם בצבא לאורך שנים ארוכות. הממצאים היו מדאיגים וקשים ביותר, אולם לצערי הם הוצנעו ולא זכו לתפוצה ראויה ולהתייחסות הולמת. לאור זאת פירסמתי מאמר גלוי ב"מערכות" בכותרת: "האם השכיל צה"ל להפיק את לקחי מלחמותיו וליישם?" (גיליון 378-379, ספטמבר 2001). במאמר הבאתי את עיקרי הדברים לידיעת כלל אנשי הצבא. גם הפעם לא הבחנתי שמישהו באמת התרגש מהביקורת חוץ מאשר כמה קציני מילואים אשר טרחו להביע הזדהות עם האבחנות הקשות ועם הצורך לטפל בהקדם בתיקון המצב. התכנים של אותו המאמר צפו ועלו מחדש לאחר מלחמת לבנון השנייה. הפעם הייתה לי הרגשה ש"משהו בכל זאת זז", וחל שינוי לטובה בהתייחסות של בכירי צה"ל להפקת לקחים ובהבנה שמדובר בתהליך שחייב להיות מעמיק ומקצועי. לכן שמחתי לקרוא במאמרו של ד"ר אריאלי שאחרי עשרות שנים של מלחמות מאורגן צה"ל לטפל במהירות במידע הנוצר תוך כדי הלחימה ולהסיק ממנו מסקנות מעשיות מיידיות אשר מגיעות ללוחמים בשטח. זה אכן צעד גדול קדימה. אולם עם זאת אני מודאג מכך שלאורך המאמר כולו יש ערוב של מושגים בין "למידה תוך לחימה" ובין "הפקת לקחים צבאיים". חשוב להדגיש: אלה שני מושגים שונים בתכלית זה מזה, על אף שרבים בינינו אינם מודעים ולא מבחינים בין השניים. הכותרת של המאמר היא "הלמידה תוך כדי הלחימה", ורק בכך הוא עוסק. שרוב חוזר ונשנה של המונח "לקחים" אינו במקומו והוא עלול להטעות. התוצרים של הלמידה הזריזה, בתוך שעות ספורות ולקראת הקרב הבא, הם באמת, כדברי הכותב, "מכפיל כוח ליחידות". אבל כבר הוא עצמו משכיל לסייג את דבריו (בקטע שכותרתו סייגים ומגבלות על הפקת הלקחים) ולומר: "מכמה סיבות לא כל מה שנלמד מהמבצע... תוך כדי מלחמה ראוי להפוך ללקח שיש ליישמו". הוא צודק, והסיבה העיקרית לכך היא שתוך כדי הלחימה לא מתרחש כלל וכלל תהליך אמיתי של הפקת לקחים. זו רק למידה חפוזה, תוך כדי לחימה, לצורך שימוש מיידי. שום דבר מעבר לכך. במילון למונחי צה"ל נכתב בערך "לקח צבאי": "לא כל מסקנה מאירוע או מתופעה צבאית היא לקח", ואני מוסיף: אין "לקח אינסטנט".

אל"ם (מיל') יעקב צור
מומחה למו"פ ביטחוני ותעשייתי

